

**Klientperspektiv på
BARNSKYDDETS INITIALBEDÖMNING
i Helsingfors**

**Maria Andtfolk
RAPPORT
FSKC
Oktober 2006**

Innehåll

OM RAPPORTEN	3
<hr/>	
1 INITIALBEDÖMNING OCH KLIENTSKAP I BARNSKYDDET	3
<hr/>	
NULÄGET KRING INITIALBEDÖMNING I BARNSKYDDET	4
IMPLEMENTERING AV INITIALBEDÖMNINGSMODELLEN I HELSINGFORS	7
INITIALBEDÖMNINGSMODELLENS STRUKTUR OCH INNEHÅLL	10
2 FRAMTRÄDANDE DRAG I KLIENTERNAS UPPLEVELSER	13
<hr/>	
KLIENTERS PRIMÄRA OCH SEKUNDÄRA INTRESSEN	14
”ATT NU LIKSOM VET MAN INGENTING”	16
”SOM ATT JAG BERÄTTAR TILL EN MÄNNISKA VAD HAR HÄNT”	18
UPPLEVELSER AV BEDÖMNINGENS LÄNGD	19
FÖRÄLDRAPERSPEKTIV PÅ TRÄFFARNA MED BARNEN	20
3 ETT FALL AV INITIALBEDÖMNING	22
<hr/>	
GENERELLT OM BEDÖMNINGEN	24
TYDLIGHET OCH SYSTEMATIK I ARBETET	25
TIDEN	26
BARNETS UPPLEVELSE	26
4 VAD HÄNDER SEDAN?	29
<hr/>	
LITTERATUR	32
<hr/>	

Om rapporten

Rapporten är en komprimerad version av min pro gradu-avhandling i socialt arbete, godkänd i maj 2006 vid samhällspolitiska institutionen vid Helsingfors universitet. Avhandlingen i sin helhet finns på Det finlandssvenska kompetenscentrets hemsida www.fskompetenscentret.fi. Pro gradu-avhandlingen gjordes i samarbete med Mathilda Wrede-kliniken. Till klinikens verksamhetsidé hör att förbättra interaktionen mellan forskning, undervisning och praktik. Till tyngdpunktsområdena hör praxisforskning och brukarutvärdering inom det sociala området.

1 INITIALBEDÖMNING OCH KLIENTSKAP I BARNSKYDDET

I barnskyddet görs ständigt utredningar, kartläggningar och bedömningar av olika slag. Särskilt då en ny anmälan inkommer till barnskyddet finns ett behov av att utreda det berörda barnets och familjens situation, för att kunna bedöma ett potentiellt behov av stödåtgärder och interventioner från barnskyddets sida. Under de senaste åren har man allt mer börjat söka former för att systematisera och förenhetliga praxis kring bedömningsarbetet i barnskyddet i Finland. Även i huvudstadsregionens kommuner har man implementerat en ny initialbedömningsmodell för det inledande skedet av klientskapet inom barnskyddets öppenvård. (Nousiainen 2005, 5; Pietilä 2005b, 3.)

Genom att systematisera arbetssätten, har man velat svara på den kritik som framförts i forskning, om att barnskyddets arbete är ostrukturerat och svårt att synliggöra för såväl klienter som samarbetspartners. Även i media har barnskyddet anklagats för att vara godtycklig och grundlös verksamhet, som styrs av socialarbetarnas egna intressen och deras synvinklar på arbetets innehåll och mål (Möller 2005, 11; Mäkeläinen 2003). Genom att lyfta fram barnperspektivet i initialbedömningsarbetet strävar man samtidigt efter att möta den kritik om föräldracentrering och barnets osynlighet i arbetet som framförts i barnskyddsforskning (bl.a. Hurtig 2003; Andersson 2000; Forsberg 1998).

Mitt syfte är att ur ett klientperspektiv utvärdera hur initialbedömningen i barnskyddet förverkligats med hjälp av den nya initialbedömningsmodellen. Undersökning av klientperspektivet har jag preciserat som undersökning av klienters *upplevelser*. Min huvudsakliga forskningsfråga lyder: *Hur har klienter, barn och vuxna, upplevt initialbedömningen i barnskyddet?* Eftersom ett av de huvudsakliga målen med den nya initialbedömningsmodellen har varit att göra arbetet mer strukturerat och systematiskt, har jag särskilt velat undersöka upplevelser kring detta. Jag jämför resultaten med tidigare forskning. För att svara på forskningsfrågan har jag intervjuat nio personer, sex vuxna och tre barn, som helt eller delvis genomgått en initialbedömning vid Enheten för barn- och familjearbete vid

Svensk socialservice i Helsingfors. Personerna representerar tre familjer, vars klientprocesser fungerar som exempel på initialbedömning i barnskyddet.

Barnskyddsteamet vid Svensk socialservice var en av pilotgrupperna då implementeringen av initialbedömningsmodellen inleddes hösten 2003. Från och med januari 2004 togs initialbedömningsmodellen officiellt i bruk i stadens alla barnskyddsteam. Jag arbetade själv som socialarbetare i barnskyddet vid Svensk socialservice under denna period och fick därmed en praktisk inblick i såväl initialbedömningsmodellen som barnskyddsarbete i Helsingfors. Jag deltog även i den utbildning som ordnades inom i samband med implementeringen av modellen. Tidigare erfarenhet av barnskyddets socialarbete hade jag då från områdesvist socialarbete i en annan kommun samt från ett mottagningshem för småbarn.

På basis av min egen erfarenhet, har jag varit beredd att hålla med forskare och praktiker inom barnskyddet som efterlyser tydligare strukturer samt beaktande av barnperspektivet i arbetsätten. Genom den praktiska erfarenheten har jag fått upptäcka hur vardagsverkligheten ofta inte motsvarar de ideal och mål som sätts upp för arbetet. Det finns många orsaker till detta. En orsak framom andra är att mängden arbete inte är i proportion till de resurser som ges för arbetet. Min egen upplevelse bekräftas av andra socialarbetare och av aktuell forskning (bl.a. Horsma & Jauhiainen 2004, 3, 125–126). Barnens och familjernas illamående i samhället ökar, vilket bland annat speglas av den konstanta ökningen av mängden interventioner i barnskyddet (Heikkilä & Roos 2004, 30).

Eftersom mitt mål är att utvärdera initialbedömningsmodellen ur ett klientperspektiv kan forskningen anknytas till utvärderingsforskning som forskningsgren. Syftet med en brukarutvärdering är att göra klienternas röster hörda för att de ska tas i beaktande i det fortsatta utvecklingsarbetet (Dahlberg & Vedung 2001, 97). Trots att mitt empiriska material är för litet för att man med stöd av det kunde göra heltäckande generaliseringar och rekommendationer, kan informantens återkoppling ge nya insikter och infallsvinklar för det fortsatta utvecklingsarbetet kring initialbedömningen i barnskyddet.

Nuläget kring initialbedömning i barnskyddet

Bedömningar av olika slag görs ständigt i det sociala arbetet. Under de senaste åren har intresset för bedömningar i socialt arbete varit stort och utvecklingsarbetet aktivt. Målet är att kunna använda det sociala arbetets begränsade resurser till att allt bättre kunna möta klienters behov. Till exempel inom missbrukarvården har man upplevt behov av att utveckla det sociala arbetet till att bli mera systematiskt och samtidigt mera synligt. Även inom barnskyddet har bedömningsarbetet i öppenvården varit föremål för aktiv granskning och utveckling på många

håll i landet. I barnskyddets sociala arbete innebär en bedömning att i samarbete med barnet och dess föräldrar utreda barnets och familjens livssituation för att kunna bedöma behovet av skydd, stöd och service. (Pietilä 2005b, 3.)

Enligt en fackordbok i socialt arbete (Sosiaalityön sanasto 2006) är en situationsbedömning ett redskap i socialt arbete, med hjälp av vilken den professionella strukturerar sina möjligheter att lösa klientens problem eller bemöta dennes behov. Bedömningen skapas genom interaktion mellan den professionella och klienten genom att klientens behov, problem och resurser utreds. Föremål för utredning kan vara frågor kring individens eller familjens relationer, boende, arbetssituation och utkomst.

Det finländska barnskyddet kännetecknas av stor variation i att förverkliga och organisera arbetet. I stället för att systematisera och förenhetliga arbetet har man velat upprätthålla mångfalden i arbetssätten. (Pösö 1996, 170–173.) I exempelvis Sverige särskiljs bedömningen (som i allmänhet kallas *utredning*) i barnskyddet som ett särskilt arbetsmoment, som ger rätt att intensivt följa med familjens vardag. Den färdiga utredningen utgör ett officiellt beslut om att a) fortsätta klientskapet, b) vidare klargöra arbetets innehåll, mål och villkor eller c) avsluta klientskapet. Om klientskapet avslutas har barnskyddet inte längre rätt att involvera sig i familjens liv. (Lundström 1996 i Hurtig 2003, 17) Genom att särskilja dessa två moment som skilda skeden i arbetet har man försökt lösa den konfliktfyllda kopplingen mellan kontroll och stöd, som är ständigt närvarande i barnskyddets arbete. I Finland görs ingen sådan särskiljning, utan utredning och hjälp går hand i hand. (Hurtig 2003, 17.)

Ett av utvecklingsprogrammen inom Social- och hälsovårdsministeriets stora utvecklingsprojekt inom det sociala området (fi. *Sosiaalihanke*) 2004–2007 gäller barnskyddet. På agendan står bland annat en totalrevidering av barnskyddslagen och utformning av ett nationellt program för långsiktig styrning av barnskyddsarbetet. Ett av sex utvecklingsområden inom programmet för barnskyddet behandlar frågor kring initialbedömning och öppenvård. Arbetsgruppen för initialbedömning och öppenvård håller för tillfället på att utarbeta en nationell modell för utredning av barnskyddsbehovet. Man konstaterar att variationen kring praxis för initialbedömning i det finländska barnskyddet är stor och att det finns få strukturer som styr bedömningsprocessen. Beskrivningen av olika förfaranden, kriterier och normer i samband med initialbedömningen är bristfällig. I praktiken innebär detta att bedömningsprocesserna är fallspecifika och beroende av den socialarbetare som handhar fallet. Skillnaderna mellan olika områden, kommuner och till och med byråer inom samma kommun kan vara stora. Detta anser man äventyra klientens rättssäkerhet och jämlika behandling. Vidare konstateras att tyngdpunkten i bedömningsarbetet varit lagd vid samtal och att nya arbetsmetoder som skulle stöda barnets delaktighet tillsvidare inte tagits i bruk i någon större utsträckning. I värsta fall kan följderna av detta bli att barnet blir utan trygghet och skydd i en situation då det mest skulle behöva det. (Oranen 2005, 3–6.)

Arbetsgruppen för initialbedömning och öppenvård har överlämnat en rapport till social- och hälsovårdministeriet med ett förslag till en nationell modell för utredning av barnskyddsbehovet. Modellen är tänkt att vara ”*barncentrerad, utgå från barnets behov, förtydliga utvärderingsprocessen (tid, ansvar, kriterier), vara flexibel i fråga om metoder och verktyg samt stöda utarbetande av en arbetsplan för öppenvården*” (Oranen 2005, 4). Modellen är avsedd att vara en beskrivning av god praxis för utredningsarbetet, vars praktiska förverkligande dock kräver stora förändringar i fråga om resurser, utbildning, attityder och verksamhetskultur i barnskyddet. Arbetsgruppen har varit medveten om den dagliga arbetssituationen och bristen på resurser i barnskyddet, kommunernas svåra ekonomiska situation samt annan press som barnskyddets personal ofta upplever i dag. (Oranen 2005, 3–5.) Till sin utformning påminner den nationella modellen om initialbedömningsmodellen i huvudstadsregionen.

Genom valet av begrepp för bedömningsarbetet kan man betona eller nedtona aspekter av bedömningen. Inom det nationella projektet har man valt att kalla bedömningen i barnskyddets öppenvård för *Utredning av barnskyddsbehovet*, med andra ord ett liknande begrepp som det som används i Sverige. Inom projektet *Kohtaavaa lastensuojelua* (sve. ung. *Bemötande barnskydd*), vars tyngdpunkt legat på att utveckla socialt arbete ur barnperspektivet i barnskyddets öppenvård, har man gått in för begreppet *Barncentrerad initialbedömning för barnskyddet*. Huvudstadsregionens modell, som utvecklats i samarbete med detta projekt, har i princip samma namn, men kallas i allmänhet endast *initialbedömningsmodellen*. (Se bl.a. Nousiainen 2005; Pietilä 2005a; Pietilä 2005b.) Kanske beror detta på att betoningen i praktiken inte lika starkt legat på barnperspektivet. Eftersom föremål för granskning i denna rapport är huvudstadsregionens modell, har jag valt att använda begreppet initialbedömning eller enbart bedömning.

Barnskyddsorganisationen Pesäpuu r.f., som under åren 2000–2003 utarbetat en egen modell för bedömning, har gått in för namnet *Barnskyddets kartläggning av barnets livssituation*. Man såg bedömningsbegreppet som för snävt för att beskriva den samarbetsprocess som bedömningen är tänkt att utgöra. Arbetsprocessen, skapandet av initialbedömningen, kan vara betydelsefull i sig. (Möller 2005, 70–78.) Risken finns att klienten som borde delta i bedömningen av sin situation, inte aktivt deltar i arbetet. Utgångspunkten för situationsbedömningar har ofta varit att socialarbetaren insamlar fakta om klienten, för att sedan utgående från dessa dra sina slutsatser och komma med åtgärdsförslag (Yliruka 2003, 11). Detta har man på olika sätt försökt ta i beaktande i de nya modellerna för bedömningsarbete. Även i huvudstadsregionens bedömningsmodell, som presenteras här efter, finns omnämnt att arbetet ska göras i samarbete mellan socialarbetare och klient.

Implementering av initialbedömningsmodellen i Helsingfors

Den initialbedömningsmodell som sedan hösten 2003 implementerats i barnskyddet i huvudstadsregionen, utgör ramarna för mitt forskningsintresse. I detta kapitel presenteras initialbedömningsmodellens implementeringsprocess i Helsingfors samt dess struktur och huvudsakliga innehåll. Modellen har i varierande grad tagits i bruk i huvudstadsregionens övriga kommuner, men eftersom jag utförde min forskning i Helsingfors går jag inte in på situationen i de övriga kommunerna.

Utvecklingsarbetet för initialbedömningsmodellen har skett inom ramen för projektet för *Utvecklande av arbetsformer för multiprofessionellt socialarbete i staden* mellan åren 2003–2005. Projektet genomfördes som ett samarbete mellan Det finska kompetenscentret inom det sociala området i huvudstadsregionen Socca samt huvudstadsregionens kommuner Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla. Initialbedömningsmodellen utarbetades i samarbete med projektet *Kohtaavaa lastensuojelua*, som utvecklat socialt arbete i barnskyddet ur ett barnperspektiv. (Pietilä 2005a, 3–4.) Vid Svensk socialservice var utvecklingsarbetet dessutom kopplat till projektet *Tidig identifikation av barn i riskzonen*, som genomfördes vid Mathilda Wrede-kliniken under åren 2003–2005 (von Bruun 2006).

Bearbetningen av initialbedömningsmodellen började redan i slutet av år 2002 i en arbetsgrupp inom Helsingfors socialverk. Man konstaterade att kartläggningar och bedömningar av varierande slag ständigt görs i barnskyddet, men eftersom gemensamma riktlinjer saknas, är arbetet svårt att beskriva och konkretisera. Man påtalade behovet av ett enhetligt sätt att utvärdera situationen då en ny kontakt kommer till barnskyddet. Utgående från utländska och finländska modeller kring utredning av barnskyddsbehovet, utarbetade arbetsgruppen mål, riktlinjer och processer som skulle finnas med i initialbedömningsmodellen. (Pietilä 2005a, 3–6.) Till modellens tillblivande bidrog även Helsingfors stadsstyrelses bindande resultatmålsättning för barnskyddet. Enligt resultatmålsättningens föreskrift skall, från början av år 2004, nya klienters behov av barnskyddsservice bedömas ur barnets synvinkel inom tre månader från den första kontakten/anmälan till barnskyddet. Efter avslutad bedömning görs en plan över planerade stödåtgärder. (Helsingfors stads budget 2004.)

För att finna de praktiska formerna för initialbedömningsmodellen, deltog sju socialservicebyråer i Helsingfors i piloteringen av modellen under hösten 2003. Det svenskspråkiga barnskyddsteamet deltog som en av pilotgrupperna. För de deltagande barnskyddsteamerna ordnades diskussionstillfällen och de fick handledning av en tutor. En Studia generalia-föreläsningsserie med temat *Med barnet i barnskyddet – initialbedömning*

och barncentrerat arbete ordnades under hösten 2003 och pågick under hela år 2004. Föreläsningsserien var riktad till barnskyddspersonal från alla huvudstadsregionens kommuner och var välbesökt med omkring 200 besökare per gång. Till utbildningen hörde tio föreläsningar och en metodpresentation där socialarbetarna hade möjlighet att bekanta sig med interaktiva metoder och redskap som kan användas vid träffarna med barn och föräldrar (Pietilä 2005a, 7–8).

Från början av år 2004 skulle modellen sedan implementeras och tas i bruk vid alla socialservicebyråer i Helsingfors. Modellen spreds vidare genom regionala diskussionstillfällen och tutorträffar med de enskilda barnskyddsteamerna. Utbildning ordnades för nya socialarbetare och för de ledande socialarbetarna i barnskyddet. (Pietilä 2005a, 10–12.) Implementeringen fortsatte fram till oktober 2005 då projektet avslutades. Efter att projektet avslutats, räknas initialbedömningsmodellen som ett etablerat arbetssätt i barnskyddet i Helsingfors. Några gånger om året ordnas endagsutbildningar för nya socialarbetare eftersom utbytet av socialarbetare är mycket hög i Helsingfors. Inom Helsingfors stad håller man för tillfället på att skapa gemensamma skriftliga anvisningar för initialbedömningen. (Pietilä 2005b.)

Att det målinriktade utvecklingsarbetet kring initialbedömningen så gott som upphört kan te sig något överraskande eftersom implementeringen av modellen fortfarande förefaller vara på hälft. Enligt statistik över under år 2005 slutförda initialbedömningar i barnskyddet i Helsingfors användes initialbedömningsmodellen i samband med endast omkring en tredjedel av alla nya anmälningar (Helsingfors stads socialverks statistik 2005). Anmärkningsvärda resultat beträffande initialbedömningen och dess implementering påvisar Pietiläs (2005b) undersökning av 47 stycken initialbedömningar som slutfördes under år 2005 i Helsingfors. Hennes undersökning visar att målet att med hjälp av modellen förenhetliga arbetssätten i barnskyddet tillsvidare inte förverkligats. Enligt rapporten har de avslutade initialbedömningarna utförts på mycket varierande sätt: endast två av de 47 undersökta fallen innehöll modellens alla moment. I allmänhet saknades det skriftliga sammandraget som är tänkt att göras i slutet av processen: endast i en sjundedel av fallen hade ett sammandrag gjorts. Inte heller träffarna med barnet hade förverkligats som planerat, då det visade sig att träffar ordnats för endast 13 av de 47 barn vars bedömningar granskades. (Pietilä 2005b, 37.)

Även tidsramen på tre månader har visat sig vara mycket svår att hålla, särskilt som tiden börjar räknas från den första kontakten till barnskyddet och inte från det inledande mötet med familjen. Redan under piloteringen av initialbedömningsmodellen kunde man konstatera att den angivna tidsramen på tre månader inte fungerar i praktiken. Under pilotprojektet hösten 2003 gjordes mindre än hälften av initialbedömningarna inom tre månader. (Nousiainen 2005, 20–22.) Sedan man börjat föra statistik över utförda initialbedömningar i september 2004, har man kunnat konstatera att situationen inte nämnvärt förändrats sedan piloteringen: statistik

från år 2005 visar att mindre än hälften av initialbedömningarna i Helsingfors gjordes inom den angivna tidsramen på tre månader. (Helsingfors stads socialverks statistik 2005.)

Orsaker till att initialbedömningarna räckt längre än tre månader har socialarbetare bland annat funnit i att utredning av familjernas problematiska livssituationer är tidskrävande processer; ofta är tre månader helt enkelt för kort tid. Initialbedömningsmodellen kan också ta mer tid i anspråk än tidigare arbetssätt, bland annat för att ett skriftligt sammandrag ska göras och för att pararbete hör till modellen. Det har visat sig vara svårt att hitta gemensamma tider för pararbete i de fullspäckade kalendrarna, då tiderna även ska passa med klienternas och eventuella samarbetspartners tidtabeller. Ett problem har varit att klienter inte alltid kommer till avtalade möten. En till omfattningen betydligt större utmaning än de ovanstående är att det höga antalet klienter per socialarbetare leder till att arbetet ofta går ut på att hantera de mest akuta kriserna, och mindre brådskande initialbedömningar blir liggande. Socialarbetarna är tvungna att prioritera arbetet, eftersom det är möjligt att arbeta aktivt endast med ett begränsat antal klienter åt gången. (Nousiainen 2005, 22, 29–30.)

Få socialarbetare har med andra ord tillsvidare anammat modellen som helhet och tolkningarna kring när en initialbedömning anses vara slutförd varierar på fältet. Pietilä (2005b, 14–15) anser att socialarbetarna skulle ha behövt mera tutorering under implementeringsprocessen. Det borde finnas tillräckligt med tid för tutorerna att i praktiken tillämpa initialbedömningsmodellen tillsammans med socialarbetarna, och att introducera de nya arbetssätten i konkreta klientfall. Under projektiden var det dock svårt att hitta lämpliga personer som kunde fungera som tutorer, eftersom få personer tillsvidare var insatta i initialbedömning och barncentrerade arbetsmetoder. Även Tulensalo & Muukkonen (2005, 317) lyfter fram handledningens betydelse i implementeringsprocessen.

Pietilä (2005b, 37–39) betonar att entydiga skriftliga anvisningar som socialnämnden godkänt kan reducera mängden tolkningar om initialbedömningens utformning, genomförande och statistikföring. Trots att initialbedömningsmodellen tillsvidare relativt sällan tillämpas i sin helhet, har delar av modellen fått ett positivt mottagande bland socialarbetare. Till exempel har pararbetet genom initialbedömningsmodellen blivit mer etablerat i barnskyddets öppenvårdsarbete. Enligt Satka et al (2005, 19) kräver utvecklandet av nya verksamhetssätt i socialt arbete långsiktighet i planering, arbete och utveckling. Det är viktigt att sociala innovationer och nya fungerande arbetssätt etableras till bestående verksamhet i det primära sociala arbetet samtidigt som utvecklingsarbetet fortsätter. En förutsättning för utvecklingsarbete i socialt arbete är arbetsgemenskapens och särskilt chefernas stöd och öppenhet för de nya arbetssätten. Dessa synvinklar ser jag som angelägna även i diskussionen om initialbedömningsmodellen, då modellen nu blivit en del av den bestående verksamheten men behovet av utvecklingsarbete fortfarande kvarstår.

Initialbedömningsmodellens struktur och innehåll

Målet med initialbedömningsmodellen har varit att synliggöra arbetsprocesserna i barnskyddet. Modellen innehåller vissa gemensamma principer och riktlinjer, samtidigt som den ska kunna tillämpas på ett flexibelt sätt på familjers olikartade situationer. Genom modellen har man önskat få till stånd ett arbetsredskap för socialarbetarna för att helhetsmässigt gestalta sina iakttagelser kring barnets situation ur ett barnperspektiv. (Pietilä 2005a, 6.) Tanken är att man genom initialbedömningsmodellen bättre än tidigare ska kunna ta i beaktande följande mål i det sociala arbetet i barnskyddet:

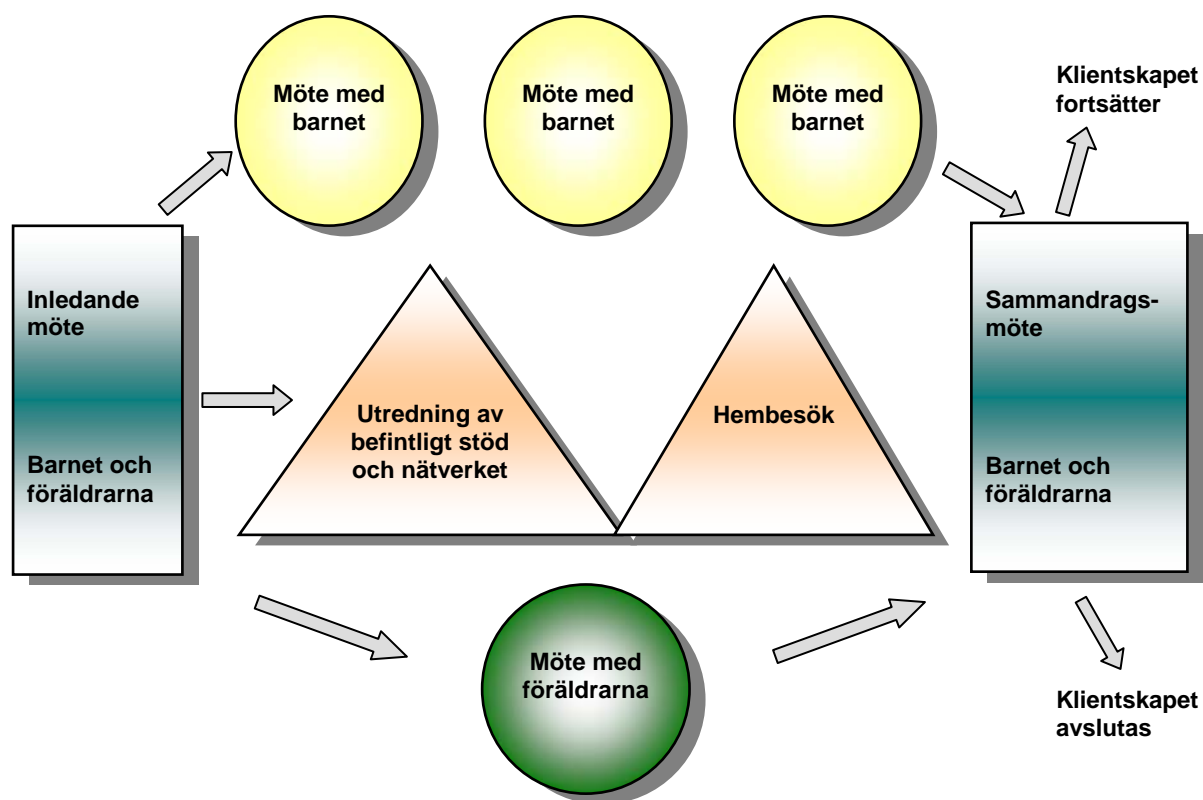
- Beaktande av såväl klienternas som de professionellas synvinkel i arbetet genom att bedömningen görs i samråd med barnet och föräldrarna.
- Grundlig utredning av barnets situation (behov, resurser, växelverkan mellan barn och föräldrar etc.) i ett så tidigt skede som möjligt.
- Systematisering och ökad synlighet för arbetet.
- Tydlig dokumentering av arbetsprocessen.
- Klargörande av servicebehoven för att klienterna ska erbjudas rätt service.
- Förbättrad möjlighet till utvärdering av arbetet.

(Kääriäinen 2003)

Hur dessa mål är tänkta att förverkligas har tillsvidare inte definierats i någon större utsträckning, eftersom det inte funnits några enhetliga anvisningar inom socialverket. Tanken med initialbedömningsmodellen var att den skulle vara enkel och lättillgänglig för socialarbetarna och att tidigare arbetsmetoder skulle kunna användas även i fortsättningen. Initialbedömnings-modellen kallades i början ”*ståltrådsmodellen*” för att den var uppbyggd som en förenklad version av *Kohtaavaa lastensuojelua*-projektets modell. Genom den inledande Studia generalia-föreläsningsserien fick de som hade möjlighet att delta i utbildningen en viss grund att bygga bedömningsarbetet på. Under implementeringen av modellen fick barnskyddsteamerna olika instruktioner för arbetet, men dessa var inte enhetliga, bland annat för att projektets personal byttes ut under tiden. Såväl internationellt som i de nationella utvecklingsprojekt för initialbedömning som tidigare omnämnts, har arbetets innehåll bearbetats och definierats betydligt mer, bland annat i form av handböcker (Muukkonen & Tulensalo 2004; Möller 2004). De socialarbetare i Helsingfors som haft intresse och möjlighet att utveckla sitt eget bedömningsarbete har naturligtvis kunnat fördjupa sig i bland annat dessa handböcker där det barncentrerade bedömningsarbetets bakgrund och innehåll beskrivs utförligt.

Nedanstående figur, som är hämtad ur en broschyr som presenterar initialbedömningsmodellen i Helsingfors, illustrerar de olika momenten i barnskyddets initialbedömningsmodell. Det finns även ett annat schema som gjorts för att underlätta arbetet för socialarbetaren. Broschyren finns inte översatt till svenska, varför man vid Svensk socialservice vid behov använt sig av socialarbetarnas schema för att presentera modellen för klienterna.

Barncentrerad initialbedömning för barnskyddets öppenvård

Rektanglarna och cirklarna betecknar de konkreta möten som är tänkta att ordnas med familjen. Genom trianglarna i mitten vill man visa att dessa moment i arbetet – utredningen av nätverket och hembesöket – kan göras i vilket skede som helst av bedömningsprocessen i kombination med något eller några av de andra mötena. Nätverket, det vill säga för barnet betydelsefulla personer, kan redas ut både med föräldrarna och med barnet.

Bedömningsarbetet i barnskyddet inleds omedelbart då en ny anmälan inkommer till barnskyddet genom att socialarbetaren avgör hur brådskande behovet av barnskyddsåtgärder är. I mycket brådskande fall vidtas åtgärder genast. I mindre akuta fall bestäms en socialarbetare som ansvarar för fallet, till exempel vid arbetsteamets veckomöte. Till initialbedömningsmodellen i huvudstadsregionen hör att den socialarbetare som har

huvudansvar för fallet arbetar tillsammans med antingen en annan socialarbetare eller en socialhandledare. Arbetsparet är i allmänhet en socialarbetare eller handledare i barnskyddsteamet, men det har även diskuterats att en utomstående samarbetspart, till exempel en skolkurator, kunde fungera som arbetspar. (Nousiainen 2005, 13, 16)

I följande skede kontaktas familjen och man kommer överens om det inledande mötet. Vid detta möte är det tänkt att alla berörda familjemedlemmar deltar. Vid det inledande mötet skapar barnskyddspersonalen en grundläggande bild av barnets och familjens situation. (Nousiainen 2005, 13.) Om de bedömer att det finns ett behov för vidare utredning, inleds klientskapet i barnskyddet och en initialbedömning påbörjas. Om de efter det första mötet anser att det inte finns behov för vidare utredning, registreras inget klientskap och arbetet avslutas. (Pietilä 2005a, 11.)

I följande skede av initialbedömningen träffar barnskyddspersonalen såväl föräldrarna som barnet minst en gång enskilt, men flera träffar rekommenderas särskilt med barnet. Att socialarbetaren i barnskyddet *systematiskt* träffar sina klientbarn är en ny företeelse i barnskyddets öppenvårdsarbete. Om det finns flera barn i familjen, kan socialarbetaren träffa barnet enskilt eller tillsammans med ett syskon. Minst en av träffarna med familjen ordnas i form av ett hembesök. Till initialbedömningsmodellen hör även att vid någon av träffarna utreda barnets nätverk och redan befintliga stödformer. (Nousiainen 2005, 13.)

Till det avslutande mötet samlas igen både vuxna och barn, för att tillsammans gå igenom ett skriftligt sammandrag som socialarbetarna gjort om bedömningen. Ur sammandraget ska tydligt framkomma olika parter synvinklar på situationen, orsakerna till klientskapet och en bedömning av det fortsatta behovet av interventioner. I sammandraget ger socialarbetarna positiv feedback om barnets och föräldrarnas starka sidor, men definierar även den oro som man har beträffande barnets situation. I samband med sammandragsmötet avgörs om klientskapet avslutas eller fortsätter. Om arbetet fortsätter, kommer man överens om en ny träff, där socialarbetaren tillsammans med familjen gör upp en skriftlig vårdplan för barnet. Initialbedömningsarbetet dokumenteras fortlöpande i klientdatasystemet, enligt särskilda anvisningar. (Nousiainen 2005, 13.)

Eftersom huvudstadsregionens modell inte definierats innehållsmässigt för socialarbetarna dess mer, kommer jag inte att dess närmare beskriva möjligt innehåll och användbara metoder i barnskyddets bedömningsarbete (till exempel utgående från andra projekt). Utgångspunkten för min utvärdering är den faktiska situationen, inte en idealsituation, beträffande initialbedömning. Min syn på initialbedömningsmodellen i huvudstadsregionen är att den tillsvidare är ett relativt oslipat arbetsredskap för socialarbetare. Då jag försökt granska modellen ur ett klientperspektiv, med avsikten att hitta vilka delar av "arbetsredskapet" som

kan tänkas ha direkta konsekvenser för klienten, har jag kunnat urskilja nedanstående tre moment.

➤ *Struktur*

Bedömningen har en början och ett slut och ett bestämt antal möten däremellan. Till strukturen hör även *tidsgränsen* på tre månader. För att klienten ska ha största möjliga nytta av planen förutsätts att planen delges honom/henne. Om klienten inte känner till planen gagnas han/hon endast indirekt av strukturen, genom en möjlig upplevelse av att socialarbetaren har en plan över arbetet.

➤ *Delaktighet*

Genom att hela familjen är med vid det inledande och det avslutande mötet är tanken att alla som har del i fallet får samma information och har möjlighet att säga sin åsikt och därmed påverka arbetets framskridande. Till delaktigheten kan även sammankopplas *öppenhet*, som skapas genom de gemensamma mötena och det skriftliga sammandraget, som synliggör ärendet för alla. Genom öppenheten undviker man hemlighetsmakeri och misstankar om ”prat bakom ryggen”.

➤ *Barnperspektivet*

Träffarna med barnet har fått en framträdande plats i modellen. Socialarbetare förväntas systematiskt bemöta sina klientbarn och utveckla sina arbetssätt till att lämpa sig för barn i olika åldrar. Även vid mötena med föräldrarna är tanken att mer än tidigare koncentrera sig på barnets synvinkel i diskussionerna. De två tidigare punkterna om struktur och delaktighet är likaså betydelsefulla för barnet – strukturen för att garantera barnet en plats i arbetet och delaktigheten för att barn har behov av att bli sedda och hörda, i vardagen i allmänhet och i problematiska situationer i synnerhet.

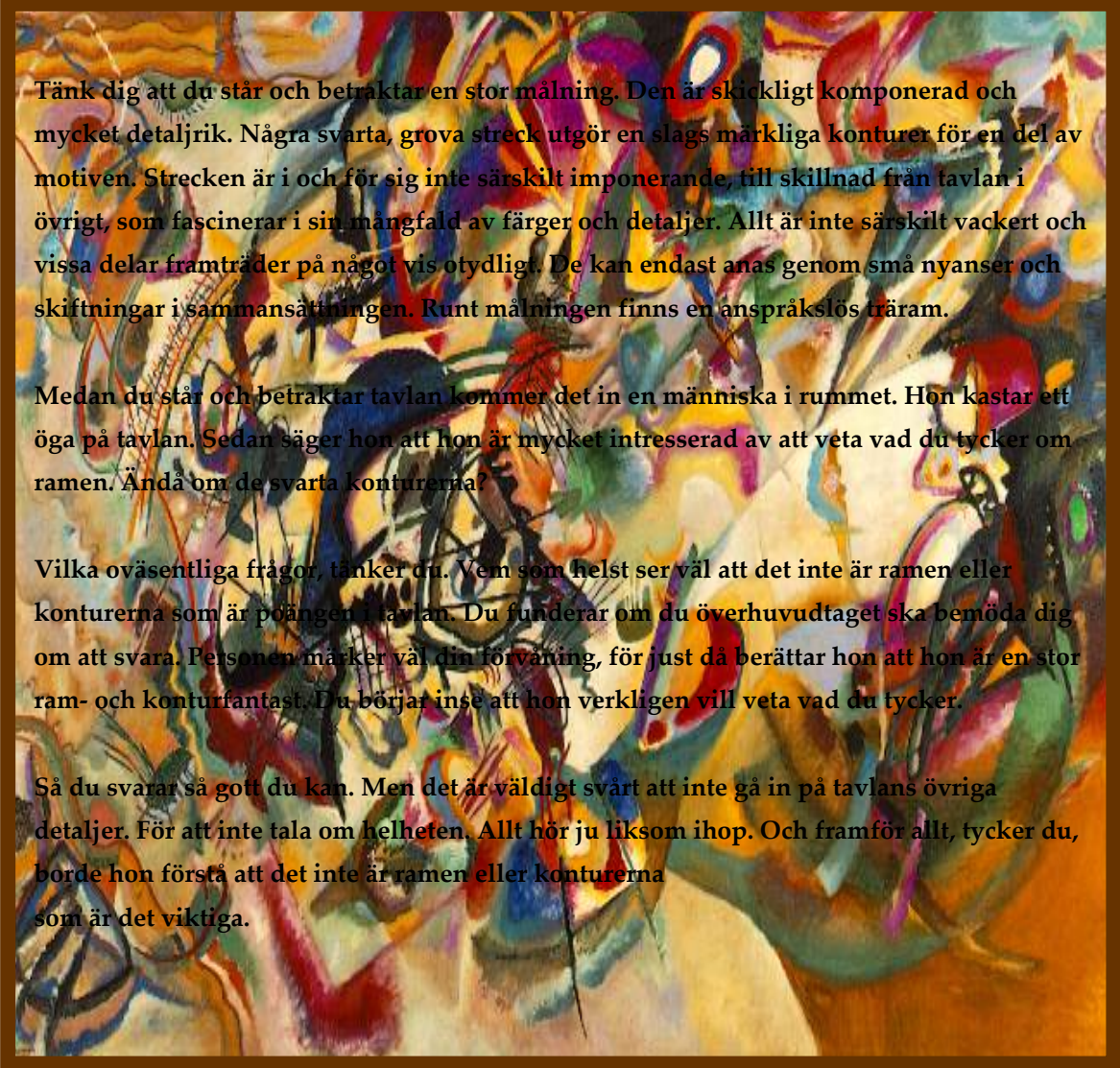
2 FRAMTRÄDANDE DRAG I KLIENTERNAS UPPLEVELSER

Det finns en relativt stor diversitet i de undersökta fallen, bland annat beträffande arten av problematik och socialarbetare som handhaft fallen. Naturligtvis lämnade mycket utanför ramen för undersökningen. Till exempel, utan att dess mer ta ställning till graden av barnskyddslig oro i de tre fallen, har det i dessa fall inte handlat om krissituationer där socialarbetarna skulle ha varit tvungna att ingripa omedelbart för att barnet varit i akut fara. Såsom även informanternas återkoppling visar är dock upplevelsen av bedömningens längd i allra högsta grad relativ. Det kan ändå konstateras att det ofta krävs betydligt snabbare

åtgärder från barnskyddets sida och denna typ av fall lämnades med andra ord utanför ramen för min undersökning.

Eftersom mitt forskningsmaterial är litet har tanken inte varit att dra slutsatser och göra generaliseringar om barnskyddsklienter i allmänhet. Det är dock möjligt och till och med sannolikt att andra klienter i barnskyddet haft liknade upplevelserna som klienterna i min undersökning. I följande kapitel kommer jag att vidare analysera de i fallbeskrivningarna presenterade bedömningarna och klienternas upplevelser av dessa.

Klienters primära och sekundära intressen

Tänk dig att du står och betraktar en stor målning. Den är skickligt komponerad och mycket detaljrik. Några svarta, grova streck utgör en slags märkliga konturer för en del av motiven. Strecken är i och för sig inte särskilt imponerande, till skillnad från tavlan i övrigt, som fascinerar i sin mångfald av färger och detaljer. Allt är inte särskilt vackert och vissa delar framträder på något vis otydligt. De kan endast anas genom små nyanser och skiftningar i sammansättningen. Runt målningen finns en anspråkslös träram.

Medan du står och betraktar tavlan kommer det in en människa i rummet. Hon kastar ett öga på tavlan. Sedan säger hon att hon är mycket intresserad av att veta vad du tycker om ramen. Ändå om de svarta konturerna?

Vilka oväsentliga frågor, tänker du. Vem som helst ser väl att det inte är ramen eller konturerna som är poängen i tavlan. Du funderar om du överhuvudtaget ska bemöda dig om att svara. Personen märker väl din förvåning, för just då berättar hon att hon är en stor ram- och konturfantast. Du börjar inse att hon verkligen vill veta vad du tycker.

Så du svarar så gott du kan. Men det är väldigt svårt att inte gå in på tavlans övriga detaljer. För att inte tala om helheten. Allt hör ju liksom ihop. Och framför allt, tycker du, borde hon förstå att det inte är ramen eller konturerna som är det viktiga.

(Bakgrundsbild: Kandinsky 1913)

Illustrationen ovan föddes under analysen av intervjumaterialet. Den enkla träramen representerar initialbedömningsmodellen. De svarta konturerna symboliserar bedömningsarbetet och klientskapet i barnskyddet. Huvudmotiven i målningen är barnets och familjens livssituation, som inkluderar en mångfald av relationer, rutiner, resurser, risker och mycket mera av sådant som hör till det mänskliga livet. De tre delarna kan inte skiljas åt, eftersom de går in i varandra. Ur en vanlig iakttagares perspektiv är det dessutom det huvudsakliga motivet, *livet*, som är det intressanta, särskilt då det är ens eget liv som är i blickfånget. För en ”ramexpert” – i detta fall en forskare eller en professionell i barnskyddet – kan däremot ramen vara det särskilt intressanta. Det är dock möjligt att experten får nöja sig med ett inte så ingående svar om den till synes intetsägande ramen.

Genom intervjuerna ville jag få så mycket återkoppling om initialbedömningsmodellen som möjligt. Jag betonade för informanterna att jag framför allt är intresserad av barnskyddets bedömningsarbete, inte av orsakerna till klientskapet. Ändå innehåller intervjumaterialet en hel del beskrivningar av klienternas livssituationer samt diverse problematik och tankar kopplade till socialverket och barnskyddet som helhet. Min tolkning är att det är mycket svårt att separera dessa former av information från varandra, eftersom orsakerna till klientskapet, utredningen av dessa och möjliga lösningar är innehållsmässigt synnerligen tätt sammankopplade. För det andra tolkar jag det som att klienterna inte har så mycket att säga om initialbedömningen som sådan, särskilt inte om själva modellen, som ju ändå i första hand är ett redskap för socialarbetare. De informanter som medvetet inte gick in på familjens situation uttryckte sig relativt kortfattat och intervjuerna blev betydligt kortare än intervjuerna med de informanter som samtidigt berättade om sina livssituationer.

Genom att konstatera att bedömningsprocessen i barnskyddet är av sekundär betydelse för klienterna, vill jag ingalunda påstå att en initialbedömning skulle sakna betydelse för dem. Informanterna ger upprepade gånger uttryck för vikten av att känna till vad som kommer att hända i barnskyddsprocessen och av att bli hörda och tagna på allvar i denna process. En modell för bedömning behövs för att skapa systematik och ramar för det sociala arbetet i barnskyddet, där familjernas liv ofta kännetecknas av kaotiska livssituationer och där barnets behov av trygghet är stort. Det jag vill lyfta fram är att själva innehållet i arbetet och bemötandet av klienterna är viktigare än den strukturerade arbetsmodellen.

I samband med analysen av intervjumaterialet kopplade jag inledningsvis ihop informanternas sätt att ta upp andra saker än det som berör bedömningsarbetet med intervjutekniska aspekter. Jag fann vissa likheter med Hurtig (2003, 46–47) som beskriver sina erfarenheter av att utföra deltagande observation under barnskyddets familjearbetares hembesök. Hon skriver att hennes observationsanteckningar i början tenderade att innehålla beskrivningar av familjens

vardag, interaktionen mellan barn och föräldrar samt känslor som väcktes i henne under samtalen. Det som hon hade avsett att studera, nämligen familjearbetarnas verksamhet och barnets plats i den professionella hjälprelationen, fanns överhuvudtaget inte med i hennes observationsanteckningar.

På liknande sätt har jag ibland dragits in i intressanta, men med tanke på forskningsfrågan oväsentliga, diskussioner i samband med intervjuerna. Men även utöver detta kan jag se ett mönster av att flertalet informanter i sina svar gång på gång anknyter till sin livssituation som helhet. Och visst kunde man säga att min idé om att på djupet utreda klienters upplevelser om initialbedömningen, utan att gå in på varken problematiken som lett till klientskapet i barnskyddet eller bedömningsarbetets innehåll, är ohållbar. Detta eftersom det inte finns mycket att säga om en ”anspråkslös ram”, vilket initialbedömningsmodellen i Helsingfors tillsvidare är.

”Att nu liksom vet man ingenting”

I: Skulle du ha önska mera information alltså?

A: Mm-m. Jo egentligen, vad som kommer att ske och vad som, vad dom... Att nu liksom vet man ingenting. (Anneli)

Ur materialet framkommer att det finns en *bristande kunskap* om initialbedömningsmodellen bland informanterna. Flera informanter uttrycker att de inte varit medvetna om de olika skedena i arbetsprocessen i barnskyddet, och ingen av informanterna säger sig ha sett schemat över initialbedömningsmodellen innan jag visade det för dem i samband med intervjutillfället. Den sannolika förklaringen till detta är att schemat inte visats för dem. Det andra alternativet är att det inte väckt deras intresse, särskilt det visats endast i förbifarten. Det är naturligtvis även möjligt att informationen fallit i glömska, om man i klientskapets inledningsfas haft mycket annat som upptagit ens tankar.

Den grundläggande förståelsen av initialbedömningsarbetet i barnskyddet bygger på att man i samband med det inledande mötet blivit introducerad till arbetsprocessen (t.ex. Ervast & Tulensalo 2005). Detta sker i allmänhet genom att socialarbetaren, då man bestämt att ett klientskap ska påbörjas, berättar om de olika skedena i arbetet. Både barn och vuxna har laglig rätt till att få detta förklarat för sig, på ett sådant språk att de förstår vad som planeras (Gottberg 2004, 22–24). För att göra arbetsproceduren tydlig för barnet, kan det behövas mer kreativa metoder, till exempel att man tillsammans med barnet ritar symboler för träffarna på ett papper och förklarar vilka träffar som är barnets egna. Även under arbetets gång är det viktigt att man förklarar för barnet hur många träffar som ännu kommer, och vad som

kommer att tas upp under dessa (för praktiskt exempel på hur detta kan gå till se Ervast & Tulensalo 2005, 82–83). En broschyr är ett mycket användbart sätt att informera om arbetet. Såsom redan framkommit, finns broschyren om initialbedömningsmodellen inte att tillgå på svenska. Man har endast haft det komplicerade, för socialarbetarna utarbetade, schemat att utgå ifrån.

Min egen erfarenhet under intervjuerna var att detta schema inte intresserade klienterna. Orsaken kan ha varit att det verkade för invecklat för att man skulle vilja sätta sig in i den, men min uppfattning var framför allt att det viktiga i många situationer för klienterna var att det skulle *göras något* och helst *genast*. Sättet hur ”något” gjordes var sist och slutligen mindre viktigt, det viktiga var att något hände. Alternativt kunde önsknigen vara att inget skulle hända, det vill säga att barnskyddet inte skulle vara engagerat i familjens angelägenheter. Om andra socialarbetare haft samma erfarenhet som jag, finns här en orsak till att schemat (och eventuellt hela den kommande arbetsprocessen) inte presenterats för klienterna: bristen på intresse. En orsak till att inte presentera en plan för arbetet kan även bero på att socialarbetaren inte vågar lova klienterna något, eftersom de är osäkra om de kommer att kunna förverkliga planen på grund av den turbulenta situation barnskyddet befinner sig i. Såsom arbetsgruppen för den nationella initialbedömningsmodellen konstaterat, kräver införandet av en praktiskt användbar initialbedömningsmodell stora förändringar i fråga om resurser, utbildning, attityder och verksamhetskultur i barnskyddet (Oranen 2005, 3–5).

I två av de undersökta fallen har en initialbedömning gjorts i sin helhet, inklusive det skriftliga sammandraget. För att något förenkla upplevelserna av dessa två bedömningar, kunde man säga att familjemedlemmarna i den ena familjen upplevt tydlighet och struktur, medan man i den andra familjen upplevt mer otydlighet och brist på kunskap om strukturen. I den tredje familjen där initialbedömningen blivit på hälft saknades upplevelser av såväl struktur som tydlighet. I teorin kunde det finnas en fjärde familj, där ingen initialbedömning gjorts, men där familjemedlemmarna ändå upplevt att arbetet varit tydligt och strukturerat.

Ett sådant hypotetiskt resonemang leder en till frågan om vad det då är som gör det sociala arbetet öppet och förståeligt för klienterna. Möjliga svar kunde som ovan kopplas till socialarbetarens arbetssätt, det vill säga hurudan information som ges till familjen och på vilket sätt klienterna involveras i processen, till egenskaper hos klienterna själva (till exempel graden av intresse och eget engagemang) eller till de större strukturella förutsättningar som ges för det sociala arbetet i barnskyddet. En särskild aspekt kring tydlighet i arbetet gäller tvåspråkigheten (eller flerspråkigheten), som ofta är aktuella vid Svensk socialservice. I vartdera av mina fall fanns tvåspråkighet representerat, och i två av tre fall hade andra språk än svenska använts i samband med bedömningsarbetet. Detta förstärker behovet av tydlighet

om arbetet och förklaringar av orsakerna till klientskapet, och att man försäkras sig om att alla familjemedlemmar fått och uppfattat all väsentlig information.

”Som att jag berättar till en människa vad har hänt”

Dom är kanske, dom kanske är lite så där att, när jag pratar med dom där [barnskyddspersonalen] så då känns det som att jag berättar till en människa vad har hänt, inte så att jag liksom... det känns inte så där som nå myndigheter vanligtvis känns. Och i [kommunen Ö] så är dom kanske lite mer... eller det känns att dom har lite mer bråttom, att dom inte hinner på det sättet med varje människa skilt och att... liksom här känns det bara mer som dom sku vara där och hjälpa. (Emma)

Det finns några framträdande drag i intervjuerna som kan lyftas fram, som behandlar socialarbetarnas bemötande av klienterna. En anmärkningsvärd aspekt är att vardera informanten lyfter fram aspekter kring socialarbetarnas bemötande som det mest positiva i arbetet. Även de informanter som för övrigt mest ger uttryck för negativa upplevelser, nämner positiva aspekter kring de professionellas bemötande. Detta förefaller ha varit betydelsefullt, liksom upplevelser av att ha blivit sedd och hörd och tagen på allvar. Blennberger (2000, 224) ger en redogörelse över rätten till och respekten för individens integritet i det sociala arbetet. En aspekt av rätten till integritet ser han att är att bli respektfullt och jämlikt bemött. Han skriver:

Strävan efter att bemöta klienter på ett jämlikt sätt uttrycker en frihet från hierarkisk mentalitet, men innebär inte att man bortser från att relationen är asymmetrisk och ojämlig i fråga om makt. Det är skillnad på det bemötande som i uppmärksamhet och tonfall präglas av jämlikhetens mentalitet och ett bemötande som är mekaniskt, nonchalant eller nedlåtande. (Blennberger 2000, 224.)

Socialarbetarna får med andra ord höga poäng beträffande respektfullt bemötande i mina fall, vilket även det inledande citatet av Emma ger uttryck för. Det fanns dock även exempel på upplevelser av att beslut gjorts ”över huvudet på en” och att man inte känt att ens åsikter beaktats i tillräcklig grad. I detta sammanhang kommer naturligtvis det faktum in att flera olika perspektiv samtidigt ska kunna sammanjämkas – de olika familjemedlemmarnas och socialarbetarnas. Dessutom kan barnskyddets yttre förutsättningar, till exempel vilka stödformer som finns att erbjuda, begränsa socialarbetarens möjligheter till att förverkliga klienternas önskemål.

Man kan naturligtvis fråga sig om bemötandet varit *för* finkänsligt och vardagligt, så att barnskyddets uppgift att skydda och hjälpa barnet kommit i andra hand. Bland annat Hurtig (2003, 171–174) tar upp att risken för att detta kan hända i barnskyddet. Hon skriver att professionella värderingar och etiska principer ofta står i konflikt med förverkligandet av individens (i allmänhet den vuxnas) rättigheter, som kan skada barnet eller inkludera sådant som är juridiskt felaktigt. Detta leder lätt till spänningar och konflikter i klientrelationerna, som de professionella i barnskyddet gärna försöker eliminera. Jag vill dock inte ta ställning till om detta hänt i något av mina fall, eftersom jag inte anser att mig ha tillräckligt empirisk grund för att dra sådana slutsatser.

Förvånansvärt få informanter ger uttryck för skamkänslor eller stämpling på grund av klientskapet i barnskyddet (se t.ex. Kemppainen et al 1998, 58–59). Två informanter uttrycker sådana känslor, men kopplar dem särskilt till anmälningsfasen och de förhandsuppfattningar man hade om barnskyddet. De negativa känslorna beträffande klientskapet minskade i och med att arbetet påbörjades och man kom i direkt kontakt med personalen. Flera informanter uttrycker att de fick sina förhandsuppfattningar om barnskyddet åtminstone delvis förkastade.

Upplevelser av bedömningens längd

Tiden är en central aspekt i socialarbetarens och klientens interaktion, såväl under enskilda möten som i klientskapet som process (Forsberg 1994, 34). Såsom tidigare konstaterats har initialbedömningens tidsram på tre månader visat sig vara svår att hålla i praktiken. I två av de tre fall jag undersökt har man lyckats hålla tidsramen (tre månader respektive tre månader och en vecka), medan initialbedömningen – fram till sammandraget – i det tredje fallet gjordes på tre månader, innan arbetet avstannade. Det intressanta i mitt sammanhang, då föremål för undersökning i första hand är subjektiva upplevelser, är hur klienterna upplevt bedömningens längd.

Klienternas upplevelser av bedömningens längd varierade mycket inom de två fall där bedömningen hade gjorts på anvisad tid. Detta kopplar jag närmast till det som Jönsson (1999, 28–33) skriver om definierad, mätbar tid å ena sidan och personlig, upplevd tid å andra sidan. Hon skriver:

Jag tror att vi bör hålla oss med två sorters tid och skilja mellan dem: personlig (upplevd) tid och klocktid (egentligen atomär) tid. Mellan dem är likheterna inte särskilt påfallande. Människan är dålig på att med sig själv som mätare registrera

objektiv klocktid. Våra inbyggda klockor går olika från dag till dag, från timme till timme, ja, kanske från minut till minut. De är alltså inte särskilt pålitliga. Men den upplevda tiden är egentligen lika sann som den mekaniska/atomära klocktiden – det är bara det att de båda tiderna är sanna i olika dimensioner. Min personliga tid, min egenmänskliga tidsuppfattning, är något som jag bara kan dela med mig själv, medan den tidsangivelse jag behöver för att stämma träff med andra är den konstgjorda tidmätningen.

(Jönsson 1999, 28)

På basis av klienters upplevelser av tiden – och på samma sätt med socialarbetares dito – är det med andra ord svårt att avgöra vad som är en lämplig tid för en initialbedömning. Om en bestämd tid ska fastslås borde tidsbestämelsen baseras på forskning om vad som är mest gynnsamt för barnet. Detta kunde eventuellt innebära olika längder i olika slags problemsituationer. En snabb bedömning vore bra bland annat för att utredningen av barnets situation skulle bli gjord innan situationen eventuellt förvärras och barnet skulle kunna få konkret hjälp så fort som möjligt. En tidsgräns kunde även garantera klienterna service och man kunde bättre undvika det som Heino (1997) beskriver om ett passivt, utdraget klientskap.

Ett starkt argument som talar för en längre tidsgräns än den nuvarande, är att den visat sig vara ohållbar i praktiken. Instruktionen blir något som bara finns på papper, en rekommendation som är omöjlig att efterföljas. Rekommendationer som baseras på forskning och experters utlåtanden, kan i och för sig vara bra för att visa för beslutsfattare hur det borde vara och vilka resurser som skulle behövas för att barnets bästa kunde uppnås bättre än nu. Frågan är om dessa modeller når längre än till socialarbetarna, som ska försöka efterfölja dylika rekommendationer med bristande resurser. För socialarbetarna kan de skapa ytterligare stress i en redan kaotisk arbetssituation och hos klienterna kan falska förhoppningar om arbetets framskridande födas. Detta gäller för övrigt inte enbart tiden utan även initialbedömningsarbetet som helhet.

Föräldraperspektiv på träffarna med barnen

Eftersom barnperspektivet är en av grundtankarna i initialbedömningsarbetet, vill jag ännu lyfta fram klienternas upplevelser av socialarbetarnas/-handledarnas enskilda träffar med barnet. Muukkonen & Tulensalo (2004, 3) kopplar barnperspektivet framför allt med det direkta arbetet med barnet. Barnperspektivet inkluderar mycket mer än detta, vilket samtidigt gör att en enhetlig definition är svår att hitta. I min undersökning har jag närmast avgränsat min behandling av ämnet till träffarna med barnen. I min pro gradu-avhandling (Andtfolk

2006) beskrev jag i fallbeskrivningarna de enskilda barnens upplevelser av träffarna och gjorde tolkningar i samband med dessa.

I diskussionen kring socialt arbete med barn dryftas ibland föräldrarnas inställning till socialarbetarens träffar med barnet. Man har bland annat diskuterat huruvida föräldrarna kan tänkas vara misstänksamma mot att socialarbetaren träffar barnet ensamt, till exempel för att de skulle vara oroliga att socialarbetarna är ute efter sådan information från barnen som de själva inte skulle berätta. Erfarenheten från fältet har dock visat att endast en liten minoritet av föräldrarna är negativt inställda till att socialarbetaren träffar barnet enskilt (Ervast & Tulensalo 2005, 59–60).

Inte heller i mitt material hade någon av föräldrarna något emot socialarbetarens träffar med barnet. Föräldrarna tyckte det lät som en bra utveckling då jag berättade att de systematiska träffarna med barnet är en ny sak i barnskyddet. En viss reservation kunde ändå mellan raderna. Till exempel berättade en moder att det passade bra för henne att socialarbetaren träffade barnet enskilt, och när jag frågade varför hon tyckte det, svarade hon att hon inte tror att socialarbetaren frågar något sådant som hon skulle behöva veta och att hon måste lita på att de kan sitt jobb. En annan moder svarar på ett liknande sätt, ur ett vuxenperspektiv, när jag frågar vad hon tyckt om att man träffat sonen enskilt.

Jag har ingenting emot det heller, nej! Det är bara bra om dom träffar honom ensam också. Så att dom liksom, dom märker ju själva hur det är med honom i så fall, om det är nåt fel eller så. (Anneli)

Föräldrarna hade intressanta synpunkter om träffarna med barnen, som inte heller är obekanta i diskussionen på professionell nivå. Nedan tar jag upp ett antal punkter om föräldrarnas upplevelser och tankar kring träffarna med barnen. En eller flera föräldrar nämnde nedanstående aspekter, som jag alltså tolkar som att föräldrarna ser som betydelsefulla i bemötandet av barnen.

➤ Beaktande av lojalitetsaspekten.

Barn tenderar att vara lojala och beskydda sina föräldrar. Alla barn kanske inte i första taget öppnar sig och vågar berätta om svåra saker i livet, bland annat för att detta kan vara kopplat till föräldrarna. Muukkonen & Tulensalo (2004, 74) lyfter fram att barnets lojalitet mot sina föräldrar och barnets beslut att tala eller att låta bli att tala om sina saker bör respekteras.

➤ Krav på expertis hos de professionella.

De professionella som träffar barnet bör vara insatta i sin sak och ha kunskap om bland annat barns utveckling, för att kunna få reda på hur det står till med barnet. En av föräldrarna lyfte även fram betydelsen av interaktiva metoder och konstaterade att det inte går att intervjua

(särskilt yngre) barn som vuxna. Föräldrarna verkar dock ha ett stort förtroende för att socialarbetarna kan sin sak när det gäller bemötandet av barn. De konstaterar att de inte själva vet så mycket om hur träffarna med barnen har gått till, eller hur de borde gå till, men att de litar på att socialarbetarna kan sitt jobb.

- Hänsyn till individuella skillnader hos barnen.

Barn är individer, precis som klienter i övrigt, och det kan vara svårare för en socialarbetare att tala med ett barn än ett annat. Barnets upplevelse av träffen med socialarbetaren kan också variera mycket; ett blygt och skrämt barn kan, åtminstone till en början, uppleva det som svårare att samtala med en främmande person än ett öppet och kommunikativt barn. En synpunkt som kom upp är att det särskilt då det gäller blygare barn kan vara viktigt med flera träffar för att ett förtroende ska byggas upp.

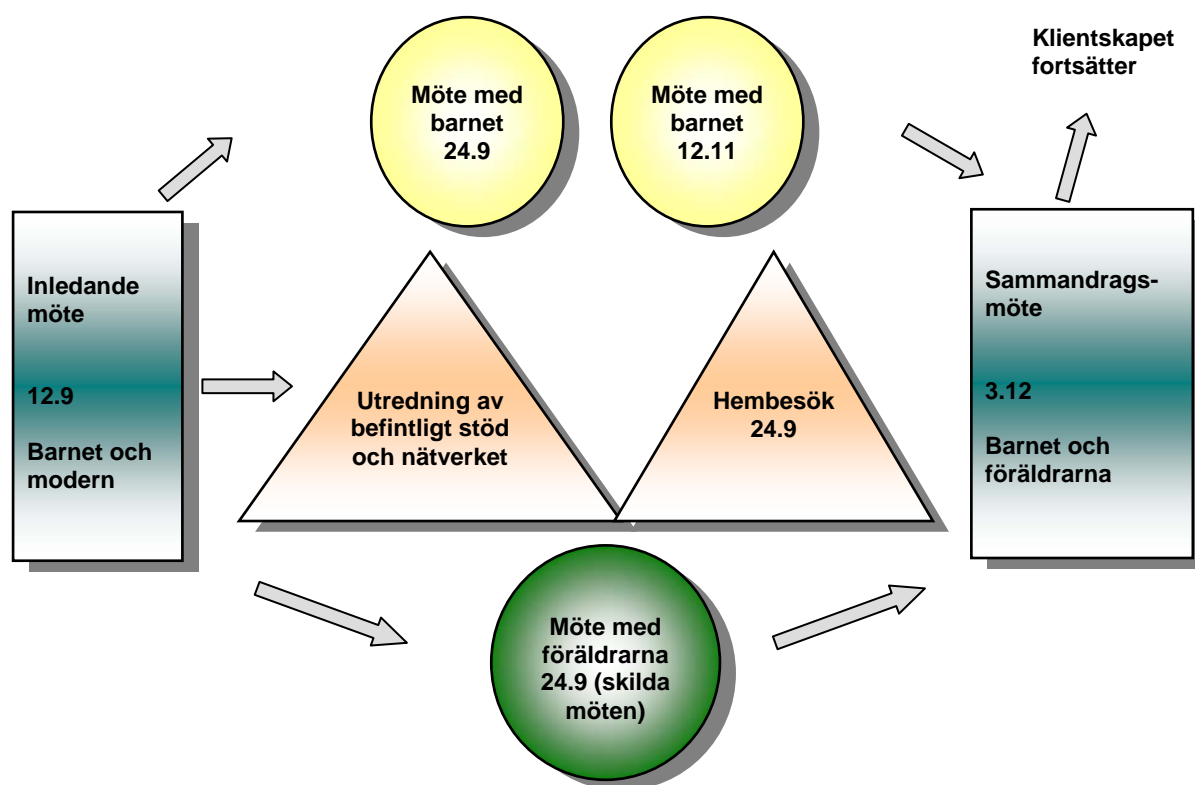
3 ETT FALL AV INITIALBEDÖMNING

Sjuttonåriga Emma bor sedan några månader tillbaka med sin mor Gun. Emmas föräldrar har skiljt sig för ett par år sedan och under de första två åren sedan skilsmässan har de turats om att bo med barnen. Fadern Hannu bor i den närliggande kommunen Ö, tillsammans med sin nya familj. Emmas kontakt med fadern har sedan flytten varit mycket sporadisk, trots att föräldrarna har delad vårdnad om Emma. Hennes syskon bor hos fadern den största delen av tiden.

Familjen har tidigare haft kontakt med socialvårdsmyndigheterna i Ö på grund av en utdragen och konfliktfylld vårdnadstvist i samband med föräldrarnas skilsmässa. Familjen har också haft kontakt med barnskyddet i Ö några månader tidigare, då fadern ville att Emma antingen bor hos honom eller blir omhändertagen. Fadern ansåg att Emma inte fick den uppfostran och omsorg hon behöver hos modern. Grunder för ett omhändertagande fanns dock inte, utan Emma fortsatte att bo med sin mor.

Emma går i yrkesskola och har haft en viss frånvaro från skolan. I bakgrunden finns en oro för Emmas alkohol- och droganvändning och hon har också uppvisat symtom på psykiskt illamående. Emma är duktig på att uttrycka sina åsikter och ger ett självständigt intryck. Klientskapet i barnskyddet inleds i samband med att Emma åker fast misstänkt för grovt rattfylleri. Modern tar kontakt med Svensk socialservice innan polisens anmälan till barnskyddet inkommer. Följande figur illustrerar den initialbedömning som påbörjas vid Svensk socialservice en dryg vecka efter att modern tagit kontakt med barnskyddet.

Familjen Laines initialbedömning

Vid det inledande mötet träffar socialarbetaren och socialhandledaren Emma och Gun tillsammans. Efter mötet kontaktas fadern Hannu och knappt två veckor senare ordnas två olika möten (som råkar vara samma dag) med familjemedlemmarna. Socialarbetaren och socialhandledaren träffar Hannu enskilt hemma hos honom samt Emma och Gun hemma hos dem. Socialhandledaren talar enskilt med Emma vid detta möte.

Nätverket utreds inte dess mer, men socialarbetaren kontaktar ett skyddshem för ungdomar, där Emma vistats under en tidigare period. Socialarbetaren är även i telefonkontakt med barnskyddets socialarbetare i kommunen Ö för att få bakgrundsinformation om familjen. Dessutom kontaktas Socialjourens ungdomsenhet, som har hand om unga kriminella. Emmas ärende kring rattfylleriet ska behandlas i rätten och inför den ska en personundersökning göras. Det bestäms att socialarbetaren i barnskyddet undantagsvis gör personundersökningen för rättegången, eftersom den ska göras på svenska (vanligtvis görs undersökningarna av ungdomsenheten).

En och en halv månad senare ordnas nästa enskilda träff med Emma för uppgörande av personundersökningen. Socialarbetaren och -handledaren träffar Emma tillsammans. Ett par veckor senare tas Emmas fall upp i rätten. Socialarbetaren är med vid rättegången men det är ungdomsenhetens representant som för Emmas talan. Rätten avger ett lindrigt straff för

Emmas brott. Straffet förutsätter att Emma fortsätter att samarbeta med barnskyddsmyndigheterna.

En vecka efter rättegången ordnas initialbedömningens sammandragsmöte där alla familjemedlemmarna, socialarbetaren och -handledaren deltar. Vid samma möte görs en plan över det fortsatta arbetet. I detta fall håller man tidsgränsen som föreskrivs i resultatmålsättningen för initialbedömningen, då bedömningen görs inom tre månader från den första kontakten

I början av sammandragsmötet presenterar jag min forskning, men deltar inte i själva mötet. Alla familjemedlemmarna är positiva till att delta i undersökningen och intervjuerna med familjemedlemmarna ordnas omkring en vecka senare. Ur ett socialarbetarperspektiv förefaller bedömningen i detta fall ha förlöpt smidigt och i enlighet med initialbedömningsmodellens struktur. Men hur upplevde familjemedlemmarna arbetet själva? Vilka känslor och tankar väcktes?

Generellt om bedömningen

Den svåra och utdragna skilsmässan och vårdnadstvisten som ligger i familjens närhistoria är påtagligt närvarande i alla tre intervjuerna och färgar interaktionen mellan familjemedlemmarna. Konflikterna i familjen blev särskilt tydliga, och väckte starka känslor hos både Gun och Emma, då de fick veta att båda föräldrarna samtidigt skulle närvara vid sammandragsmötet. Hannu uttrycker inte att han skulle ha upplevt det gemensamma mötet i sig som psykiskt betungande. Det var första gången på två år som föräldrarna suttit vid samma bord i Emmas ärenden. Emma upplevde det gemensamma sammandragsmötet som mycket påfrestande och obehagligt. Gun ger uttryck för liknande känslor, men konstaterar att mötet sist och slutligen gick bättre än väntat. Hon bävar ändå för det uppföljningsmöte som planerats om några månader. Gun tror att arbetet mer kunde ha kretsats kring Emma om man organiserat mötet på ett annat sätt.

--- såna här möten blir ju inte hemskt, hur ska jag säga, djupgående, för var och en sitter där bara och liksom funderar på, på vad som händer som följande att... mycket konflikter i bakgrunden. --- [Jag skulle] mer uppskattat skilda möten för då skulle det kanske ha varit mera... möjlighet liksom att gå... kanske mera in på Emmas situation ... men å andra sidan, det förlöpte nog ändå helt, helt liksom okej att det där, på det viset. (Gun)

Man kan fråga sig huruvida principen om *barnets bästa* förverkligades genom att man höll fast vid tanken att träffa hela familjen samtidigt eller om man i detta fall borde ha tagit fasta

på att modellen ska vara ”flexibel i sin systematik”, så som man gjort i många andra fall av initialbedömning. Man kan tänka sig att det långsiktiga resultatet är gott – att få föräldrarna att samarbeta för barnets sak. Sådana konsekvenser är dock omöjliga att på förhand förutspå. Alla tre familjemedlemmar upplever ändå att det som var orsak till barnskyddsklientskapet nämligen Emmas alkoholanvändning (som ledde till ett rattfylleribrott) och livssituation i övrigt var i fokus under initialbedömningen.

Hannus upplevelser av samarbete med socialmyndigheterna i både Ö och Helsingfors har varit positiva. Gun har på båda ställen upplevt att socialarbetarna efter ett tag valt faderns sida. Som orsak ser hon att fadern representerar ett ”ordentligare” föräldraskap. Ur intervjun i övrigt framkommer att hon ändå upplevde arbetet i Helsingfors som mera neutralt än arbetet i Ö.

I början av processen [kände jag mig delaktig], men sedan när pappan blev inblandad så blev jag liksom... kom det ju åter fram det här att vem som är förälder och vem som inte är förälder, att då kände jag mig nog liksom att jag blev åsidosatt. Att... att sen, just det här sammandraget, i och med att det ordnades på det viset som det ordnades, så kunde jag ju inte på det viset delta, särskilt mycket där inte... [suckar] så det där... och fick kanske den där känslan av att... att socialen hade valt sida vem dom tror på. Men det är jag ju van med från förut så att... Det spelar ju inte så stor roll inte, huvudsaken att Emma får hjälp att... det blir ju tyvärr så att socialen väljer sida och det är ju alltid lättare att gå på den starkares sida. (Gun)

När klientförhållanden berör många klienter samtidigt och de berördas intressen står i konflikt med varandra är tanken att socialarbetaren ska se till att alla blir hörda och att motstridiga åsikter tas i beaktande. Om någondera parten upplever att besluten strider mot hennes intressen ska socialarbetaren motivera ärendet så noggrant som möjligt och gå igenom ärendet tillsammans med henne. Riksdagens justitieombudsman har i ett beslut kring barns vårdnad och umgängesrätt konstaterat att socialmyndigheterna inte får ställa sig på någondera förälderns sida utan bör förhålla sig neutralt. Socialnämnden bör beakta, bokföra och skildra omständigheter och fakta som båda parterna för fram på ett neutralt sätt. Justitieombudsmannen konstaterar dock att neutralitet inte nödvändigtvis innebär att omständigheterna skildras på ett för vardera parten fördelaktigt sätt. (Riksdagens justitieombudsmans beslut 1027/2000.)

Tydlighet och systematik i arbetet

Alla familjemedlemmarna är relativt nöjda med systematiken i arbetet. Hannu upplevde att barnskyddet kommunicerade de olika stegen i arbetet väl. Gun hade gärna velat veta lite mera

om de olika skedena i arbetet. Bristerna beror på att kommunikationen mest gick via Emma, som inte alltid kom ihåg att informera vidare till henne, men också på att hon var tvungen att gå tidigare från möten. Emma är inte särskilt nöjd med de beslut som gjordes i barnskyddet, men uttrycker förnöjsamhet kring själva initialbedömningsarbetet. Emma ger uttryck för att ha blivit sedd och hörd. Hon tycker också att hon fick information om arbetets skeden. I nedanstående utdrag jämför hon arbetet i Helsingfors med arbetet i Ö.

Där var det sådant att jag visste riktigt aldrig att när man skulle träffa dom och när dom nu kommer hem och vad håller dom på med att... och att hur det kunde ta så länge för dom att utreda vår situation då. Men nu den här saken så det har gått mycket snabbare och bättre och tydligare så där att jag visste vad händer. (Emma.)

Tiden

Den tre månader långa bedömningen upplevdes väldigt olika av familjemedlemmarna. Emma upplever att bedömningsprocessen på tre månader gått fort. Hon jämför med skilsmässoprocessen som räckte två år, som enligt henne räckte alldeles för länge. Enligt Gun har bedömningsprocessen varit lagom till både intensitet och längd. Hannu upplever å sin sida att processen varit mycket långsam. Han konstaterar att social- och rättsväsendet fungerar just så här, att sakerna sköts ”sakta men säkert”. Han anser att återkopplingen borde komma mycket fortare med tanke på barnets utveckling. Frekvensen av möten var bra och de saker som skulle utredas blev utredda, men det hela kunde ha skett under en kortare tidsperiod.

Mm, men det är ju så här det här social- och rättsväsendet fungerar, att sakta men säkert blir sakerna skötta, men, ska vi säga så där liksom med tanke på barnets utveckling, så skulle jag önska att responsen skulle vara mycket snabbare. Barn har inte förmågan, inte ens såna där 17-åringar, har förmågan att liksom se sakernas relevans efter flera månader, utan, utan hela processen borde egentligen komma redan nästa vecka. Men det är förstås omöjligt med tanke resurserna, att såna här saker står ju, dom står ju ofta i kö. (Hannu.)

Barnets upplevelse

Emma uppskattade de enskilda träffarna med socialarbetaren, eftersom hon var friare att berätta om sina saker då föräldrarna inte satt bredvid. Som det var nu var ena eller båda föräldrarna med vid nästan varje träff, vilket hon upplevde att var jobbigt. Emma berättar om en särskilt negativ upplevelse från Ö, som handlar om att socialarbetarna lovat att inte föra vidare saker som hon berättar, men ändå gjort det. Hon hade berättat till socialarbetarna om sina drog- och alkoholvanor, det vill säga sådant som hon inte berättat för sina föräldrar. Hon

beskriver episoden rätt ingående och återvänder några gånger under intervjun till denna händelse. Hon konstaterar att händelsen fortfarande påverkar hennes relation till sina föräldrar och att om hon hade vetat att informationen går vidare, skulle hon inte ha berättat dessa saker för socialarbetarna.

Jo, alltså dom brukar alltid säga att det går inte vidare alls, att det är bara liksom för dom och mig. Men sen om några dagar eller en vecka så sen säger dom att jo, att dom måste nog berätta till mina föräldrar när jag är underårig och dom tycker att det är bättre så --- att det där dom tycker att det är bättre liksom att dom berättar allt till mina föräldrar om vad det händer och att jag måste gå till en psykolog. Att dom vände då sen helt om.

Men inte vet jag, det är liksom på det sättet det där – det som dom menar är att om man liksom, om man är i fara så då får man berätta till föräldrarna om en minderårig. Men inte tycker jag att... det där att är man i fara eller inte så, dom har varje gång haft lite andra åsikter än jag om det.

Nog kan jag tänka mig att jag har sett ut som en liten flicka, dom tänkte att 'oj nej, hur kan hon hålla på med sånt här' och att gå och berätta om det är en lite annan sak. Men inte tycker jag det har med åldern att göra att vilka rättigheter man har, för att det är ändå liksom sådana som... i alla fall det där när man lovar och säger att man inte berättar så borde man ju hålla det. (Emma)

I detta fall gick Emmas och socialarbetarnas åsikter om vad som var *barnets bästa* isär. Väsentligare i sammanhanget är ändå att socialarbetarna lovat att inte föra vidare det som Emma berättar. Då de sedan såg sig tvungna att berätta, svek de Emmas förtroende och tillit till socialmyndigheter och till vuxna. Möller lyfter fram denna aspekt i arbetet med barn: socialarbetaren kan inte lova barnet fullständig konfidentialitet. Det är en utmaning för socialarbetare att veta hur de ska handskas med den information de får vid träffarna med barnet. Socialarbetarna måste ta ställning till om de kan hjälpa och skydda barnet bättre genom att inte göra något med den information barnet gett eller genom att ta upp det med föräldrar och andra samarbetsparter. (Möller 2004, 28; Möller 2005, 84.) Enligt lag är huvudprincipen den att vårdnadshavaren har rätt att få information om barnet, även om barnet inte vill att något av det som han/hon berättar ska föras vidare till vårdnadshavaren. En specialförordning tillåter ett barn att i vissa undantagsfall, av särskilt tunga skäl, vägra att ge ut uppgifter om sig själv till sina föräldrar, förutsatt att det inte strider emot barnets bästa. Idén är alltså att respektera den minderåriga klientens vilja, dock med möjligheten att göra undantag för att barnets bästa ska uppnås. (Gottberg 2004, 22–23.)

I samband med initialbedömningen i Helsingfors var utgångspunkten för bedömningen en annan än i Ö i och med att Emmas brott från början var känt för alla parter. Emma talar om det skriftliga sammandraget i mycket positiva ordalag. Innan genomgången av sammandraget fick hon gå igenom det för att delge sin syn på texten och föreslå ändringar.

Men kanske inte har dom den här gången på det sättet, att där var ju dom där pappren som jag fick själv också läsa, vad det stod, vad jag har sagt. Och jag fick ju före det gå igenom den och säga vad jag vill att dom inte sätter där. Att det var hemskt bra, för att det gjorde dom inte förra gången [i Ö]. Och nu fick jag ändå så där själv välja att vad jag berättar så inte föräldrarna hör. --- det var lättare nu, för att det var på papper, så jag kunde bara underskriva liksom, eller sätta streck där att vad jag vill ha bort därifrån. (Emma)

I detta fall kunde man säga att sammandraget fungerade idealiskt. Både Emma och hennes föräldrar uppger att de är nöjda med sammandraget. Förutom att den skapade öppenhet, fick Emma själv vara med och påverka dess utformning. Det skriftliga sammandraget kan tänkas lämpa sig särskilt väl då det gäller äldre barn, vars skriftliga färdigheter är mer utvecklade.

4 VAD HÄNDER SEDAN?

Syftet med min undersökning var att granska och utvärdera hur klienter i barnskyddet upplevt initialbedömningen då den utförts med hjälp av den nya modell för initialbedömning som implementerats i barnskyddet i Helsingfors sedan början av år 2004. Jag förverkligade undersökningen genom att intervjua nio klienter i barnskyddet som helt eller delvis genomgått en bedömning i barnskyddet. Klienterna representerar tre familjer och därmed tre bedömningsprocesser som utgjort fallen i min undersökning. Eftersom ett av modellens huvudsakliga syften är att tydliggöra och strukturera arbetsätten i barnskyddet, ville jag särskilt undersöka upplevelser kring dessa teman. Som teoretisk-metodologisk grund för min undersökning av upplevelser låg ett fenomenologiskt närmandesätt, samtidigt som jag anknöt undersökningen till utvärderingsforskning och praxisforskning i socialt arbete.

Min förhandsförväntning var att initialbedömningsmodellen gett klienterna klarhet över arbetsprocessen i barnskyddet. Mitt material har öppnat upp att modellen inte automatiskt gör arbetet strukturerat och tydligt för klienterna. I undersökningen bekräftas bilden av barnskyddet som ett komplicerat och mångfacetterat verksamhetsfält på det sociala området. Det är svårt att systematisera arbetet, då det gäller ett så omfattande spektrum av problematik. De tre klientprocesser jag undersökt, visar att det trots en gemensam bedömningsmodell funnits variationer i såväl socialarbetarnas utförande och framför allt i klienternas upplevelser av arbetet. Om man ser på undersökningen som helhet, och modellens implementeringsprocess, kan man dra ytterligare slutsatser om den oförutsägbarhet som kännetecknar barnskyddet idag.

Mina informanter har inte varit särskilt medvetna om bedömningsarbetets struktur. Detta har jag delvis kopplat ihop med modellens betydelse för klienterna; jag har hävdats att själva initialbedömningsmodellen är av sekundärt intresse för klienterna, då den i första hand är ett redskap för socialarbetare. Det primära intresset i kontakten till barnskyddet kan vara till exempel att *något görs* då hjälpbehovet är stort och ett gott bemötande från de professionella i barnskyddet. Bedömningens tydlighet och struktur saknar i och för sig inte betydelse för klienterna.

I undersökningen har jag relativt konsekvent talat om *klientperspektivet*. Det är dock tydligt att man inte borde tala om klientperspektivet i bestämd form singularis, som om det fanns ett klientperspektiv, då variationen i upplevelser är mycket stor. En orsak till varierande upplevelser ser jag att ligger i klienternas position och i den roll de har både i arbetet och i familjen. I mina fall exemplifieras mångfalden av positioner och roller i att såväl anmälare som anmälda fanns med, liksom både yngre och äldre barn (för yngre barn är det framför allt föräldraskapet som bedöms medan äldre barn själva kan vara föremål för bedömning), män och kvinnor samt föräldrar och barn.

En frågeställning som föds ur betoningen av barnskyddets diversitet är huruvida barnskyddet överhuvudtaget behöver strukturer och modeller, om klienternas situationer ändå är så unika att de inte kan sättas in i färdiga formar. I det finländska barnskyddet finns en tradition av att inte systematisera arbetet i någon större utsträckning, till skillnad från till exempel de övriga nordiska länderna och Storbritannien. I en idealsituation ser jag dock att de yttre ramarna – initialbedömningsmodellen i kombination med anvisningar och fortbildning – gör att arbetet blir mindre dunkelt och därmed lättare att greppa för både klienter och socialarbetare. Trots att det alltid handlar om individuella fall, och att *känna sig för*, ger bedömningen goda riktlinjer för det fortsatta arbetet. Principen om att modellen bör användas flexibelt är dock värd att betonas på grund av variation i familjesituationerna. I mina fall kunde denna aspekt kopplas bland annat till problematiken kring frånskilda föräldrars samarbetssvårigheter och samtidigt närvaro vid klientmöten.

För att förbättra möjligheterna för klienterna vid Svensk socialservice att få kunskap om bedömningsprocessen borde den broschyr som finns om initialbedömningen i Helsingfors översättas till svenska så fort som möjligt. Om socialarbetaren idag vill presentera modellen för klienten finns endast ett komplicerat schema, avsett för socialarbetarna, att tillgå. Förutsättningen är naturligtvis att initialbedömningen är i användning och möjlig att förverkliga i den form som presenteras i broschyren. Annars inger man falska förhoppningar hos klienterna. I nuläget används initialbedömningsmodellen i knappt hälften av alla nya anmälningar till barnskyddet. Orsaken till att bedömningsarbetet inte utvecklats som planerat har bland annat kopplats till att förverkligandet av en initialbedömning är mer tidskrävande än arbete utan modell, bland annat på grund av att ett skriftligt sammandrag över bedömningen ska göras. Situationen i barnskyddet i Helsingfors är idag ofta sådan att socialarbetarna på grund av den stora mängden arbete har möjlighet att göra endast det mest nödvändiga. Beträffande framtiden blir det intressant att se vilka konsekvenser den nationella modell för initialbedömning i barnskyddet, som för tillfället håller på att utarbetas, kommer att få. Om initialbedömningen kommer med i den nya barnskyddslagen kan den tänkas få mera genomslagskraft på en bredare basis.

Den något förvirrade situationen kring initialbedömning i Helsingfors beror även på bristen på enhetliga innehållsmässiga anvisningar för initialbedömningsarbetet. Sådana anvisningar håller på att skapas för tillfället. Även här är det lönt att fundera på anvisningarnas funktion, om det inte finns tid och resurser att tillämpa dem i praktiken. En annan fråga är om anvisningar är tillräckliga för att genomföra förändringar som inte enbart handlar om konkreta arbetssätt utan om övergripande tänkesätt och värderingar i arbetet. Detta gäller framför allt det systematiska bemötandet av barn, som är en central aspekt av initialbedömningen och något nytt i barnskyddets sociala arbete. Bemötandet av barn innebär inte enbart att socialarbetare är tvungna att sätta sig in i nya arbetssätt. Om den grundläggande kunskaps-

och värdebasen för varför man ska bemöta barnen saknas, kan träffarna med barnen bli mer eller mindre meningslösa. Att träffa barnen är i sig inget självändamål.

I min undersökning var klienternas, såväl barnens som de vuxnas, upplevelser av de enskilda träffarna med barnen övervägande positiva. I de tre fallen framkom inte att några särskilda interaktiva metoder använts för att nå barnens upplevelser och tankar i samband med träffarna med barnen. För socialarbetare kan det direkta arbetet med barn till en början upplevas som svårt och till och med skrämmande. Man kanske inte känner till metoder och hjälpmedel som finns att tillgå eller också känner man sig osäker till att börja använda dem. Konkret utbildning och handledning i mindre grupper eller i par skulle sannolikt behövas för att sänka tröskeln för socialarbetare att använda interaktiva metoder. Jag ser det också som mycket sannolikt och önskvärt att detta blir en del av grundutbildningen i socialt arbete i framtiden.

Genom initialbedömningen i barnskyddet läggs grunden för det fortsatta arbetet. De slutsatser som dras om familjesituationen och de roller familjemedlemmarna ges inverkar på det fortsatta arbetet med familjen och på människornas liv en längre eller kortare tid framöver. Även familjemedlemmarnas upplevelser av initialbedömningen inverkar på deras inställning till barnskyddet och medverkan i ett eventuellt fortsatt klientskap. På basis av min fördjupning i bedömningsarbete i barnskyddet anser jag fortsättningsvis att behovet av strukturerade arbetssätt och större systematik i barnskyddet är något eftersträvansvärt, liksom det direkta bemötandet av barnet som en del av arbetet. Fortsatt uppföljning och utveckling av modellen ser jag med andra ord som önskvärt. I framtiden kunde man i en större utsträckning än hittills involvera klienter i utvecklingsarbetet, till exempel i samband med implementeringen av den nationella modellen för initialbedömning. Undersökningen av klienters upplevelser om bedömningen i barnskyddet har varit en intressant och givande process för mig personligen och blir förhoppningsvis även till nytta för andra. Med följande intervjuutdrag vill jag till sist ge uttryck för en av de känslor som kvarstår då jag avslutar min forskning om initialbedömningen i barnskyddet.

Inte finns det ju personal till allting som händer. Men jag menar bara det, att rädda det som kan räddas i tid, att inte man alltid ska måsta låta det gå så långt att det ska hända några riktigt hemska saker. Förrän det liksom börjar faktiskt tas tag i det hela, i orsakerna, att 'hej, stopp nu, att vad händer nu' att 'nu har det gått för långt' alltså. Jag tycker man ska göra saker förrän det går för långt. Följa upp lite mera liksom. Jag vet ju tyvärr det att personalbristen är väl överallt nu här i Finland. Och socialväsendet håller på att braka ihop. --- Dom har inte tid helt enkelt, jo, så är det, dom har inte tid. För att det här det finns inte tillräckligt med människor som utför jobbet helt enkelt... (Krister)

Litteratur

Andersson, Gunvor (2000) Barnen i socialt arbete – en maktlös grupp? I verket Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) Socialt arbete. En grundbok. Falköping: Natur och kultur, 172–185.

Blennberger, Erik (2000) Etik för socialt arbete. I verket Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) Socialt arbete. En grundbok. Falköping: Natur och kultur, 217–235.

von Bruun, Anna (2006) Tidig identifikation av barn i riskzonen – ett verktyg i att förebygga utslagning. Rapport. Opublicerad.

Dahlberg, Magnus & Vedung, Evert (2001) Demokrati och brukarutvärdering. Lund: Studentlitteratur

Ervast, Sari-Anne & Tulensalo, Hanna (2005) Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsikeskeisen tilanearvion kehittämistä.
http://www.hel2.fi/waris/kohka_hanna/lapsikeskeisyys/kohkaLoppuraportti2005.rtf 29.3.2006.

Forsberg, Hannele (1994) Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Tammerfors: Tammerfors universitet.

Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsingfors: Lastensuojelun keskusliitto.

Gottberg, Eva (2004) Alaikäisen asiakkaan asema sosiaalihuollossa. Sosiaaliturva 92 (15), 22–24.

Heikkilä, Matti & Roos, Milla (red.) (2004) Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2005. Saarijärvi: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen lastensuojelun asiakkaaksi. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Helsingfors stads budget 2004.

Helsingfors stads socialverks statistik 2005.

Horsma, Teija & Jauhiainen, Elina (red.) (2004) Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämissuunnitelman loppuraportti. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemissa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Jönsson, Bodil (1999) Tio tankar om tid. Stockholm: Brombergs bokförlag.

Kempainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti (1998) Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kääriäinen, Aino. Studia generalia-föreläsning *Med barnet i barnskyddet*. PowerPoint presentation. 12.6.2003.

Muukkonen, Tiina & Tulensalo, Hanna (2004) Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingfors: Helsingfors stads socialverk.

Mäkeläinen, Pia (2003) Kohti lastensuojelun vaikuttavaa ja jäsentynyttä työtettä. Helsingfors: Helsingfors stads socialverk.

Möller, Sointu (2004) Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Möller, Sointu (2005) Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Nousiainen, Kirsi (2005) Alkuvaiheen tilannearviointi lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä. Opublicerad.

Oranen, Mikko (2005) Mellanrapport från Arbetsgruppen för initialbedömning och öppenvård. Social- och hälsovårdsministeriet. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/4e7e21df-eeb1-4a3a-b0d9-0b6e388a5244/lastensuojelutarpeen+selvitys.pdf> 29.3.2006.

Pietilä, Niina (2005a) Näkemyksiä lastensuojelun avohuollon alkuvaiheen tilannearviointimallin levittämisestä Helsingissä. Opublicerad.

Pietilä, Niina (2005b) Uusi toimintatapa lastensuojeluun? Lastensuojelun alkuvaiheen tilannearviomallin käyttöönoton tarkastelua. Opublicerad.

Pösö, Tarja (1996) Lastensuojelun kaksi maailmaa: englantilaisen ja suomalaisen järjestelmän vertailua. Janus 4 (2), 169–178.

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (red.) (2005) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsingfors: Palmenia-kustannus.

Sosiaalityön sanasto. Stakes. <http://www.stakes.fi/oske/terminologia/sanastot/sostyo.htm> 21.2.2006.

Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina (2005) Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. I verket Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (red.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsingfors: Palmeniakustannus, 304–321.

Yliruka, Laura (2003) Itsearviointista reflektiiviseen arviointiin asiakkaan kanssa – teoreettisten perusteiden tarkastelua. FinSocNews 1/2003. Helsinki: Stakes, 11–13.

Juridiska källor

Riksdagens justitieombudsmans beslut (1027/2000)